

VANJA BULIĆ

TEODORIN PRSTEN

Laguna

Copyright © 2019, Vanja Bulić
Copyright © ovog izdanja 2019, LAGUNA

Fotografija Teodorinog prstena na prednjoj korici vlasništvo je Narodnog muzeja Srbije, u čijoj se zbirci prsten nalazi.

Fotografija manastira Banjske na prednjoj korici:
Konstantin Novaković.

Fotografija Novog Brda na zadnjoj korici: Atdheu.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

TEODORIN PRSTEN

Sadržaj

Prvo poglavlje: RITUAL.	11
Drugo poglavlje: MODA	17
Treće poglavlje: BANJSKA	23
Četvrto poglavlje: REPLIKE	29
Peto poglavlje: VRTIREPKA	35
Šesto poglavlje: RIVALI.	40
Sedmo poglavlje: SUKOB.	45
Osmo poglavlje: PROKLETSTVO	50
Deveto poglavlje: PASTUVI	56
Deseto poglavlje: OSINJAK.	61
Jedanaesto poglavlje: AMBASADOR	66
Dvanaesto poglavlje: ORAO	72
Trinaesto poglavlje: MAGNET.	78
Četrnaesto poglavlje: BELO.	84
Petnaesto poglavlje: AFERA	90
Šesnaesto poglavlje: MAČE.	96

Sedamnaesto poglavlje: LEPTIRI.	101
Osamnaesto poglavlje: RASKORAK.	107
Devetnaesto poglavlje: KLOPKA.	112
Dvadeseto poglavlje: KRIK	117
Dvadeset prvo poglavlje: VRAT	123
Dvadeset drugo poglavlje: LEŠINARI	129
Dvadeset treće poglavlje: POZORIŠTE	134
Dvadeset četvrto poglavlje: OPOMENA	139
Dvadeset peto poglavlje: SLUČAJNOST	145
Dvadeset šesto poglavlje: OPTUŽBA	150
Dvadeset sedmo poglavlje: PRETNJA	155
Dvadeset osmo poglavlje: POTERNICA	160
Dvadeset deveto poglavlje: PREOKRET.	165
Trideseto poglavlje: MRŽNJA	170
Trideset prvo poglavlje: ŠAMAR.	175
Trideset drugo poglavlje: SENKA	180
Trideset treće poglavlje: ULJEZ	185
Trideset četvrto poglavlje: LJUBOMORA.	190
Trideset peto poglavlje: PROVOKACIJA	195
Trideset šesto poglavlje: KAZNA.	200
Trideset sedmo poglavlje: OTAC.	205
Trideset osmo poglavlje: IGRA.	210
Trideset deveto poglavlje: MAMAC	215
Četrdeseto poglavlje: KRV	221
Četrdeset prvo poglavlje: VRAT	227
Četrdeset drugo poglavlje: MOZAIK	233
Četrdeset treće poglavlje: PRIČA.	238
Četrdeset četvrto poglavlje: PROSJAK.	242

Četrdeset peto poglavlje: RIBA247
Četrdeset šesto poglavlje: MAFIJA252
Četrdeset sedmo poglavlje: LUTKA257
Četrdeset osmo poglavlje: TUČA262
Četrdeset deveto poglavlje: LOGIKA267
Pedeseto poglavlje: ISPOVEST272
Pedeset prvo poglavlje: ZMIJA277
Pedeset drugo poglavlje: KIČMA282
Pedeset treće poglavlje: SNIMAK287
Pedeset četvrto poglavlje: PORUKA292
Pedeset peto poglavlje: MAJMUNI297
Pedeset šesto poglavlje: DOBROTVOR302
<i>O autoru.</i>307

Prvo poglavlje

RITUAL

Fotografije lete kroz kancelariju inspektora Perića kao kada košava nevidljivom rukom sa beogradskih ulica podigne i raskupusa bačene novine. Inspektor se tako priprema za susret sa prizorima pred kojima zastaje dah i kreće mučnina u stomaku. Svaki put ista slika: sačeka da policijski fotograf izađe iz kancelarije, pa svežanj fotografija baci prema plafonu kao da ih se gadi. Pažljivo prati let „zaustavljenih trenutaka sa mesta zločina“, kako to objašnjava ako neko nepozvan uđe u kancelariju i prekine ovaj uvrnuti ritual.

Kada se fotografije primiriše sletevši na patos, Perić stavi ruke na leđa i prošeta između njih pazeći da slučajno neku ne nagazi. Zatim kleknu i prevrnu fotografije okrenute naopako. Ponovo ustade i nastavi da dodiruje i premešta fotografije vrhom cipele, tražeći logičan sled događaja. Neprestano gundā. Povremeno se okrene ka akvarijumu iz koga ga znatiželjno posmatra ribica kupljena kao mamac za štuku jednog hladnog jutra na Obedskoj bari.

– E, dete, dete – prošaputa i podiže fotografiju sa anđeoski lepim licem na njoj.

Na stolici, sa ešarpom oko vrata, sedi devojka. Neprirodan položaj glave govori da joj je vrat slomljen. Krajevi ešarpe nalaze joj se na leđima, što možda ukazuje na to da je ešarpa bila oružje kojim je devojka ubijena. Perić podiže još nekoliko fotografija sa istim motivom i čiodom ih pričvrsti na zid obložen plutom. Taj zid pamti likove ubica, nevinih žrtava, uplašanih svedoka zločina, preneražene ljude slučajno zatečene na mestu zločina... Uvek isti redosled: prvo fotografija žrtve, pa svedoka i na kraju ubice. Zid u kancelariji inspektora Perića tako postaje svedok još jednog, nadrealnog susreta žrtve i ubice.

Perića nervira saznanje da je fotograf čak i u prizoru zločina tražio ugao iz koga bi što bolje prikazao lepotu mrtve devojke. Opsova naglas, pa se okrenu ka akvarijumu uz pokret rukom koji označava izvinjenje zbog grubih reči. Ne razume ljude koji u svemu, pa i u zločinu, traže zrno lepote. Bolesnik, zaključi, a zatim kažiprstom dodirnu lice lepotice kao da želi da mu ponovo udahne život. Pamti to lice sa naslovnih strana novina i televizijskih prenosa modnih revija.

Fotograf je pored devojke u prvom planu uradio i nekoliko snimaka sa preneraženim licima manekenki i manekena. Na tim licima Perić čita začuđenost, strah, iznenađenje, nevericu... Poređao je fotografije, udaljio se nekoliko koraka i posmatra ih kroz poluzatvorene kapke u pokušaju da tako izoštri sliku, tačnije, u pokušaju da natera sliku da „progovori“. Traži lice na kome će pročitati odglumljeni strah i nevericu. Naglo okrenu leđa zidu i ustremi se na

preostale fotografije raštrkane po podu. Ponovo vrhom cipele traži sklad, logičan redosled događaja.

Za razliku od fotografija sa likom lepe manekenke, slika muškarca neprirodno opruženog pored stolice obojena je krvlju. Muškarac, u stvari, leži u sopstvenoj krvi. Dogodilo se to prethodne večeri, nakon što je iza scene nađeno telo ubijene manekenke... Istražujući ubistvo manekenke, Perić je stajao iza osvetljenog platna na kome se ocrtavala figura čoveka sa pištoljem u ruci. Pokušao je da ga ubedi da preda pištolj. Čovek je govorio isprekidano, braneći se od Perićeve optužbe da je ubio manekenku.

– Nikome ja nisam uzeo život. Ja sam samo kriv za tu smrt – rekao je čovek i uperio pištolj ka Periću, čiju je figuru nazirao sa druge strane platna.

– Hapsim vas zbog ubistva! – staloženo je rekao Perić povišenim glasom, a kada je shvatio da čovek ruku sa pištoljem okreće prema svojoj glavi, poskočio je ka platnu. – Ne pravi gluposti!

– Jedna glupost... manje-više – isprekidano je rekao čovek i uvukao cev pištolja u usta.

Odjeknuo je pucanj i nekoliko kapi krvi poprskalo je belo platno. Senka se umirila i začuo se tup udarac pištolja o pod. Taj udarac odjekuje u Perićevoj glavi i sada, dok posmatra fotografije koje ga vraćaju u noć kada su za manje od sat vremena ugašena tri života. Smireno raspoređuje fotografije, a zatim izdvoji jednu sa likom manekenke sa spuštenom glavom na grudima i jednu na kojoj čovek iz čijih ista kulja krv gleda nagore, kao da traži mesto do koga nikada neće stići. Postavi fotografije jednu do druge.

– Poslednji put zajedno – reče, okrenu se, sagnu i pokupi preostale fotografije rasute po patosu.

Prvo čiodom pričvrsti na plutani zid fotografiju snimljenu iz gornjeg rakursa: na mermernom podu luksuznog hotela leži čovek koji je očigledno pao sa mesta sa koga je fotograf napravio snimak. Bio je to još jedan dokaz fotografove opsesije: kretanjem i snimanjem iz gotovo nemogućih uglova pokušavao je zapravo da rekonstruiše ceo događaj. Jednom ga je Perić bez skrivenog cinizma pitao da li to namerava da mu ukrade hleb, mešajući se u njegov posao.

Još mu u glavi odjekuju krici ljudi zatečenih na galeriji: s visine od dvadesetak metara čovek pada na uglačani mermer, kao samoubica koji skokom u provaliju traži nevidljivi izlaz iz realnog života. Nastalo je komešanje, pa su ljudi poput stampeđa razularenih goveda nagrnuli ka izlazu iz hotela, gde ih je dočekivao Perićev pomoćnik Milić, tražeći od njih izjavu, jer su bili svedoci, kako je Milić rekao – nemilog događaja. Pad sa visoke galerije luksuznog hotela nije želeo da kvalifikuje ni kao samoubistvo ni kao ubistvo, čemu ga je naučio oprezni, u izjavama uvek suzdržani Perić.

Izdvojio je fotografiju sa uvećanim likom nesrećnog čoveka, besprekorno obučenog po poslednjoj modi. Niz njegovu bradu, prešavši preko usana, slivala se krv iz nosa. Ušne školjke su takođe bile natopljene krvlju, što je bila posledica unutrašnjeg krvarenja. Na telu nije bilo otvorenih preloma.

– Toliki put prevalio da bi ovako završio – reče tiho Perić, a ribica, kao da ju je prozvao, napravi nekoliko hitrih pokreta u tesnom akvarijumu.

Ode do stola i uze lupu. Lagano pomera lupu i zagleda detalje što odaju gospoštinu nesrećnog čoveka: starinski džepni časovnik sa zlatnim lancem, dugmad za manžetne sa ukrasnim monogramom, na malom prstu masivan prsten, izliven u jednom komadu. Zlatari ovakve prstenove svrstavaju u grupu valjkastih prstenova sa uzdignutim vratom.

– Ženski prsten – zaključio Perić, jer je prsten obimom otvora odgovarao nežnim, tananim ženskim prstima, iako je svojom masivnošću više ličio na muške prstenove pravljene u srednjem veku, koji su korišćeni kao pečat.

Na vrhu prstena je urezan dvoglavi orao. Perić nesvesno pevuši himnu *Bože pravde* dok uz pomoć lupe dešifruje filigranske ukrase na karici prstena. Nesvesno se nasmeja pri pomisli kakve bi sve simbole među ovim ukrasima tražio i tumačio njegov prijatelj Novak Ivanović, novinar *Duge*, jer u svakom crtežu, posebno onom starom nekoliko vekova, nalazi neku simboliku kojom objašnjava događaje iz sadašnjosti. Odloži lupu i nastavi da razgleda i druge fotografije, pa kad na jednoj od njih ugleda Novaka Ivanovića, pljucnu tri puta u stranu, protiv uroka, kako je govorio u šali.

– Lukavo novinarsko njuškalo – procedi Perić kroz zube, ne otkrivši bilo kakvom grimasom da li se raduje Novakovom liku na slici ili je ljut što se novinar još jednom upleo u slučaj koji on upravo istražuje.

Ponovo uze lupu i stavi je iznad prstena na malom prstu ubijenog čoveka. Oko vrata prstena ispisan je tekst na staroslovenskom jeziku. Perić polušapatom sriče slovo po slovo, kao đak prvak. Kad završi čitanje, izgovori rečenicu naglas, ali kao da se stidi zbog sricanja slova.

– *Kto ga nosi, pomози mu Bog...*

Napravi nekoliko žustrih krugova po škripavom parketu kancelarije.

– Zašto onda nije pomogao ovom nesrećniku?! Zašto ga je ovako surovo kaznio? – reče zamišljeno, a zatim se trgnu, kao iznenada probuđen čovek.

Stavi lupu iznad fotografije ubijene manekenke. Na njenom domalom prstu ugleda prsten, identičan prstenu koji je na malom prstu imao uglađeni gospodin čiji se život okončao letom sa visoke galerije jednog luksuznog beogradskog hotela. Ponovo je sricao slovo po slovo.

– *Kto ga nosi, pomози mu Bog* – izgovori tiho, pride akvarijumu i, posle kraćeg ćutanja, nastavi: – Tri smrti na jednoj modnoj reviji... Izgleda da Bog ipak bira kome pomaže...

Drugo poglavlje

MODA

Noć uoči modne revije Stevan Nastasijević nije spavao. Sve što je godinama sanjao biće sažeto u šezdeset minuta: modeli na kojima je dugo radio, najbolji manekeni, probrana publika i gospodin Masimo Stakini, čovek čijem se menadžerskom umeću u modi iskreno divio. Poslao je pres materijal u Milano, kao što je to uvek činio. Dobijao je redovno pisma sa konvencionalnim odgovorom „da zbog zauzetosti gospodin Stakini“... itd. Uporno je tvrdio da Masimo Stakini nije video nijedno od ovih pisama i da umesto njega odgovara neki mrzitelj mode *made in Serbia*.

Kad je pre nedelju dana dobio pismo u kome se gospodin Stakini uljudno zahvaljuje na pozivu i potvrđuje svoj dolazak, pomislio je da sanja. Sakrio je pismo ispod jastuka, žmurio dugo, zatim skočio kao da se budi iz teškog sna, ponovo otvorio pismo, poljubio ga i otišao na generalnu probu.

Modne revije su idealno mesto za okupljanje ljudi izmeštenih iz stvarnosti. Iako ove reči zvuče arogantno,

pa i potcenjivački, u njima ima dosta istine: oko modne piste se tiska šarolik svet – umetnici, političari, biznismeni stari i novi, estradne zvezde i oni koji tek pokušavaju da uđu u džet-set velegrada. Mnogima od njih su događanja uoči revije važnija od onoga što se zbiva na pisti: znatiželjni novinari, televizijske ekipe, neobični parovi sklepani samo za ovakve prilike, lažni sjaj prestonice koji iščili na koktelu kada uglašena gospoda kidišu na kelnera i poslužavnik sa ćevapčićima, kao leopard na krmenadlu ubačenu u skućeni kavez u zoološkom vrtu.

Novine su objavile da na modnu reviju stiže i čuveni italijanski modni mag Masimo Stakini, i da će svečanost uveličati i njegova ekselencija ambasador Italije u Beogradu. Ta vest je učinila da se količina lažnih osmeha udvostruči, a novinari su se uskomešali. Ne znaju kako izgleda „taj Stakini“, pa zauzimaju busije na nemogućim mestima ispred i u holu hotela.

Muška, kako je govorila javno – prvo muško pero *Duge*, častila je sebe modnom revijom. Umesto u redakciju kulture, poziv je greškom stigao u „Crnu hroniku“, ili – „umrlicu“, kako su je kolege zvale, pa je Muška rešila da se malo umeša u beogradski džet-set. Smeje se unapred izveštaju koji će ponuditi redakciji kulture. Mogao bi da počne ovako: „U reprezentativnom hotelu u kome su se i prethodnih godina isključivo okupljali ljudi iz sveta podzemlja, našli su se svi oni koji odavno zaslužuju da se nađu iza brave“ ...

Naglas se smeje svojim malicioznim idejama i koketira dok se nehajno javlja poznatim facama sa malog i velikog ekrana, bez obzira da li ih poznaje ili ih prvi put vidi. Prilagodila je garderobu događaju, našminkala se i svoj

tradicionalni žbun na glavi uobličila u pristojnu frizuru. Nedostaje joj Novak, kolega iz redakcije. Rekao je da će doći na reviju, ali je prethodnog dana otišao na Kosovo, u manastir Banjsku, jer mu je supruga Suzana, zaposlena u Narodnom muzeju, rekla da će jedna od manekenki nositi Teodorin prsten, iskopan u manastiru Banjskoj 1915. godine. Narodni muzej je uz posebne mere predostrožnosti dozvolio da nekoliko komada srpskog srednjovekovnog nakita bude predstavljeno na modnoj reviji.

Muška je došla na modnu reviju sa Krletom, redakcijskim fotografom. Slavu je stekao fotografišući poznate ljude dok žvaću, čačkaju nos ili jure zeleniš po pijaci. Džet-set, namirisani ćevapčićima, jeftinim parfemima i lukom, idealno je okruženje za Krleta. Zavlači se uz pomoć objektiva pod kratke suknje beogradskih dama i udubljuje se u filozofiju nestašnih grudi što kipe iz tesnih brushaltera. Krletove namere su jasne: želi da se poigra tuđom privatnošću, a ljudi mu nude upravo ono što bi trebalo da kriju. Sutradan će tvrditi kako je nemoralno što ih fotograf uznemirava, ali će ipak javiti prijateljima da kupe novine sa njihovim slikama, objavljenim bez dozvole. Pominjaće i tužbu.

Neuobičajeno je da kreator uoči revije bude među zvanicama. Stevan Nastasijević to može da učini, jer je Modni atelje *Krik M* odlično organizovan. Uvežbana ekipa iza scene razrađuje svaki detalj. Nela Nastasijević, Stevanova supruga, blista od zadovoljstva kao nekada na sceni Narodnog pozorišta, kada je obasjana svetlima na vrhovima prstiju ispisivala sudbinu belog labuda. Oko njenih nogu se motaju naslednici, petogodišnja Ana i trogodišnji Stevan junior. Nela je odlučila da se njihov

sin zove po ocu. Stevan se bunio i predlagao ime svog oca, ali su Nelini argumenti bili jači: smatrala je da je staromodno, uz dužno poštovanje prema Stevanovom ocu, da se dete rođeno u dvadeset prvom veku zove Radoman Nastasijević.

– Ovo je tvoje veče, Stevane! Nasmej se – reče diskretno Nela i blago dodirnu Stevanovu ustreptalu ruku.

– Ubi me trema – odgovori Stevan bez imalo stida i pokuša da se nasmeje, ali je sve ličilo na grč.

– Zato si najveći. Uvek odgovoran.

– Hvala ti.

Stevan požele još nešto da kaže, ali mu glas zadrhta. Nela mu stavi ruku na usta i poljubi ga u obraz, spasavši ga od provale emocija.

– Misli na mene i decu i sve će biti u redu. Obećavaš?

– Obećavam... A sada idem...

Nela nikada nije uspela do kraja da uđe u unutrašnji svet Stevana Nastasijevića. Objašnjavala je to mazohističkom potrebom umetnika da bude sam i kada je sa onima koje najviše voli. Često je imala taj osećaj dok je bila na vrhuncu karijere. Sada, kada je u kući aktivan samo jedan umetnik, Stevanovo ponašanje je ponekad smatrala i sadizmom, ali je na kraju priznavala da je preterala u oceni. Samo bi prošaputala: *Moj ludi umetnik*. Stevan je bio zahvalan što ga ne gnjavi i što razume njegova povremena bekstva u ćutanje.

Stevan krenu prema sceni i u gužvi ugleda Milicu,iskusnu manekenku. Na prethodnoj reviji proslavila je trideset drugi rođendan. Besprekorno je našminkana, u uskim farmerkama i lakoj beloj majici. Odlučila je da završi karijeru i da se velikom revijom oprostí od piste.

Stevan smatra da je još rano, ali je Milica odlučila da proširi porodicu. Godinu dana je pazirala posle porođaja i teško je održavala manekensku liniju. Stevan joj mahnu i pokaza ka sceni. Milica se osmehnu, čarobno, a Stevanu se učini da iz njenih usta izleteše bele ptice. Njeno lepo lice zubi su činili još lepšim i zagonetnijim.

– Odveo si Cecu kod tvojih? – brižno upita Milica visokog i snažnog čoveka, svog supruga, koji je šakama velikim kao lopate mrvio njen struk.

– I stavio u krevetac. Ne brini – nastavi Miličinu misao, a zatim je, da niko ne primeti, blago šljapnu po guzi.

– I dao joj...

– I dao joj mleko. I video kako je popila. Hoćeš da te uštinem za dupe? – šapnu čovek zaverenički i izmami joj osmeh.

– A da li si...

– Samo se ti opusti – reče čovek i čvrsto je zagrlji, jer je osetio šta će se dogoditi.

– Kad završim prvi krug, idi po Cecu.

– I odvešću je kući, daću joj mleko, ispričati priču za laku noć, poljubiću je...

– Ovo je moja poslednja revija – šapnu Milica, kao da krije tajnu.

– Milice! Nisi dete.

– Ipak me uštini za guzu. Za sreću – reče Milica tiho i okrenu se tako da niko ne vidi šta rade.

Otvoriše se vrata Kristalne dvorane. Pojača se žagor u holu i ljudi krenuše ka sceni okruženoj stolicama presvučenim belim platnom sa velikim ljubičastim mašnjama na poleđini. Iako su pozivnice numerisane, većina prisutnih žuri ka najboljim mestima. Svađaće se dugo sa redarima

i vlasnicima ispravnih karata, tvrdeći kako su ostavili ulaznice kod kuće, ali se dobro sećaju da su dobili baš ta mesta. Onda će malo glumatati i pominjati čuvene revije u Evropi, na kojima su navodno bili. Tamo se ne može dogoditi da neko duplira ulaznice! „Bože, kakav blam“, govoriće naglas i kolutati očima.

Modna pista je poput produžene noge neke lepotice zasekla salu i podelila je na dva dela. Početak piste podseća na gornji deo slova T. Na belim zidovima, što skrivaju garderobu i mravinjak iza scene, krupnim slovima piše Modni atelje *Krik M*, a ispod naziva ateljea – *Linija Stevan*. Slova, napravljena od neona, neprestano se pale i gase i utiskuju u podsvest šarolike publike, nestrpljive u iščekivanju da se što pre pojave duge noge manekenki ili zategnute, uljem premazane grudi zgodnih momaka.

Neko od njih će primetiti i modele.

Treće poglavlje

BANJSKA

Ispred Kristalne dvorane, naslonjena na ogradu, Suzana Ivanović nervozno posmatra ulaz u hotel. Kada pogleda nadole, ima osećaj da se sve oko nje pokreće: i luksuzni lusteri, i slike na zidovima, i ukrasno bilje u velikim amforama. Galerija se nalazi dvadeset metara iznad mermernog poda, glatkog kao ogledalo. I čistog kao devojačko ogledalo. Čini joj se da u svetlucavom mermeru vidi svoje zabrinuto lice. Njen suprug, novinar *Duge* Novak Ivanović, prethodnog dana je otišao na Kosovo, u Zvečan. Slušao je Suzanine priče o Banjskoj, pa je želeo da napravi reportažu kao prateću priču za modnu reviju na kojoj će biti prikazan i srpski srednjovekovni nakit. Suzana ukuca broj Novakovog telefona.

– Gde si? Čekam te ispred Kristalne dvorane. Revija samo što nije počela.

– Upravo ulazim u Beograd. Svratio sam do Novog Brda.

– Znala sam... Da li ćeš ikada doći u zakazano vreme? Stojim ovde sama kao neka napuštena klinka – reče Suzana ljutito i prekinu vezu.

Poslednjih nedelju dana Novak je živeo sa pričom o manastiru Banjskoj, Magliču, Dolini jorgovana, Novom Brdu, srednjovekovnom gradu smeštenom kao gnezdo iznad Gnjilana na visini od 1100 metara... U kuću se uselila priča o srpskom srednjovekovnom nakitu, jer su Suzanu u Narodnom muzeju zadužili da sarađuje sa Modnim ateljeom *Krik M* i gospodinom Stevanom Nastasijevićem. Stevan je veoma brzo saradnju sa Narodnim muzejom prepustio Ljubomiru Despiću, kolekcionaru srednjovekovnog nakita. Suzana je poznavala Ljubomira, jer je često dolazio u muzej, skicirao nakit i učestvovao u pripremi monografije o srednjovekovnom blagu Srbije.

– Da si pravi muškarac, poklonio bi mi ovakav prsten – rekla je Suzana, zastala, a zatim deleći reči na slogove, nastavila. – Te-o-do-rin pr-sten. Teodorin prsten! – rekla je pokazujući Novaku monografiju srednjovekovnog nakita.

Iskreno je odgovorio da u tom prstenu ne vidi ništa naročito. Na dan venčanja sa Suzanom kupio je najjednostavniji prsten samo zato što je Suzanina majka zapretila da neće doći u opštinu ako mladoženja ne donese prsten. A kada mu je Suzana ispričala čudesnu priču o Teodorinom prstenu, odlučio je da ode do manastira Banjske u kome je 1915. godine prsten iskopan iz groba majke cara Dušana.

– Sve novine će pisati o modnoj reviji Stevana Nastasijevića, Masimu Stakiniju, modnom magu iz Milana, utrkivaće se da dođu do intervjuja sa italijanskim ambasadorom, a ja ću imati reportažu iz manastira Banjske sa fotografijama groba kraljice Teodore – zaključio je ushićeno.

Iščitao je sve što je mogao da pronađe u arhivu muzeja o kraljici Teodori, starijoj ćerki bugarskog cara Smileca.

Bila je prva žena srpskog kralja Stefana Dečanskog i udala se za njega dok je bio prestolonaslednik. Stefan je tada iz Skadra upravljao Zetom. Išla je sa mužem u ratne pohode, a u vreme kada je Stefan bio u izgnanstvu u Carigradu, bila je uz njega, zajedno sa sinovima Dušanom i Dušicom. Na Bogojavljenje 1322. godine, Stefan se krunisao i postao kralj Srbije. Teodora je ubrzo umrla. Sahranjena je u zadužbini svog svekra, kralja Milutina, u manastiru Banjskoj.

– Kakva žena – nekoliko puta je Novak zadivljeno prekidao čitanje.

Put do Kosova, Dolinom jorgovana, vratio je Novaka u vreme kada je kralj Uroš Prvi Nemanjić, u znak ljubavi prema svojoj budućoj ženi, francuskoj princezi Elen Anžu – u Srbiji prozvanoj Jelena Anžuska, posadio jorgovane putem dugim gotovo četrdeset kilometara kroz klisuru kojom vrluda Ibar. Nestvarno deluje klisura iznad koje se natkrililo srednjovekovni grad Maglič. Pojam grad je u srednjem veku bio sinonim za tvrđavu. Maglič je sa tri strane okružen rekom i dostupan je pešacima samo sa zapadne strane. Jedan putopisac je ovako opisao Maglič: „Gledan odozdo, deluje gotovo nedostižno, kao kraljevska kruna na vrhu velike stene“.

Kad je stigao pred administrativni prelaz koji Srbiju deli od njene južne pokrajine, noć je već nadvladala dan i uselila tišinu u inače bučnu carinarnicu. Iznad carinarnice, među oblacima, ugnezdio se pun mesec. Iz romantičarskog zanosa izazvanog vrludanjem Dolinom jorgovana i pogledom prema Magliču, već uvijenom u maglu po kojoj je dobio ime, Novaka izvuče namrgođeni carinik. Iako je video beogradske tablice, carinik se Novaku obrati na engleskom jeziku.

– Gde ste krenuli? Kod koga idete? Koliko ostajete na Kosovu? – ređao je pitanja zagledan u Novakova dokumenta.

– Idem u manastir Banjsku – odgovorio je Novak na srpskom jeziku.

– Hoćete da kažete kako idete u pivaru Banjska – jedva carinik složi rečenicu na engleskom jeziku, ne skrivajući podsmeħ.

– Idem u Bogorodičinu crkvu u Banjskoj i tamo ću popiti manastirsko pivo – staloženo odgovori Novak, ne nasedajući na provokaciju kojom Albanci pokušavaju da izbrišu sve tragove postojanja pravoslavne crkve na Kosovu i Metohiji.

U manastiru su u srednjem veku pravili pivo. Manastirska pivara je obnovljena u drugoj deceniji dvadeset prvog veka. Novak ne zna da li je Banović Strahinja iz „malene Banjske“ pio pivo, ali zna napamet narodnu pesmu o junaku kome vernu ljubav otima Turčin Vlah Alija. Dok vozi ka manastiru, imitira guslara i naglas peva: „Netko bješe Strahiniću bane, bješe bane u malenoj Banjskoj, u malenoj Banjskoj kraj Kosova, da takoga neima sokola“...

U manastir Banjsku stigao je praćen kolima kosovske policije. Nekoliko puta su ga prestizali, a zatim naglo kočili. Kad god bi ga prestigli, Novak bi im mahnuo i nastavio da pevuši narodnu pesmu o Banović Strahinji sa poentom o oprostaju greha voljene žene. Borislav Mihailović Mihiz je dramatisovao ovu pesmu, pa se Novak priseti kako je na predstavi u Zvezdara teatru Suzana zaplakala i zamolila ga da je u naredna dvadeset četiri sata ništa ne pita. Kada je pitao zašto, dobio je odgovor: „Zato što ste vi današnji muškarcı šovinstičke svinje“. I ponovo je

zaplakala zagledana u stasitog podgoričkog glumca Branimira Popovića u ulozi Banović Strahinje.

Iako je uoči puta na slici video manastir Banjsku, očekivao je veleepnu građevinu, ali je brzo shvatio da ga je neopravdano zahvatio lokalpatriotizam podstaknut nesvesnim poređenjem sa egipatskim grobnicama i mauzolejima. Manastir u Banjskoj danas predstavlja Bogorodičina crkva građena u periodu između 1312. i 1318. godine i drveni zvonik. Stari kameni zvonik srušen je za vreme jedne od pohara manastira, kada su Turci uzaludno tražili blago Nemanjića.

Čeoni deo zdanja je prošaran plavim, belim, sivim i ružičastim mermerom, koji obrazuje čudesnu višebojnu šahovnicu i podseća na dobrodržećeg starca šibanog vetrom, snegovima i turskim ratovima. Iznad zidina razigrani su se različito oblikovani i nivelisani krovovi. Uočljiva je sličnost sa Gračanicom, takođe zadužbinom kralja Milutina. Milutin je bio sahranjen u Banjskoj, ali su nakon Kosovske bitke kraljeve mošti u strahu od turske odmazde prvo prenesene u Trepču, a potom u Sofiju, gde se i danas nalaze u raskošnom sarkofagu i odeždi protkanoj zlatom. Bugari ne žele da vrate mošti kralja Milutina jer ga smatraju čudotvorcem i svojim velikim zaštitnikom.

– Pomaže Bog – oslovi Novak igumana sa grabuljama u ruci.

– Bog ti pomogao – dobi odgovor, svestan da je to kraj razgovora, jer iguman nastavi da radi kao da u manastir nije došao neznanac praćen nimalo diskretno policajcima koji kao u Bregovićevoj pesmi „glume strogoću“.

Novak se prekrsti i uđe u crkvu. Freske odavno više ne postoje, a bile su ukrašene zlatnim listićima. U narodnim

pesmama kaže se da su zidovi crkve blistali kao sunce. U manastirskoj riznici jedne od četiri carske lavre na tlu Srbije – pored Banjske, to su još i Studenica, Mileševa i Sopoćani – nalazili su se rukopisi neizmerno vredni kao istorijska i umetnička građa. Sve to su progutale pljačke i vatra.

– Gde se nalazi grob iz koga je iskopan prsten kraljice Teodore? – upitao je Novak poluglasno, iako mu se učinilo da je sam u crkvi.

– Taj prsten je uklet – odjeknu igumanov glas.

Uzalud se okretao kao metalni petao na dimnjaku tražeći pogledom sagovornika. Iguman, inače jedini monah u opustelom manastiru, kretao se kao duh, gotovo ne dodirujući zemlju.

Četvrto poglavlje

REPLIKE

Na suprotnom kraju muške garderobe, pored malog metalnog sefa, stoji Ljubomir Despić, Stevanov stari poznanik, jedan od najboljih poznavalaca srednjovekovnog nakita. Išli su zajedno u dizajnersku školu, a potom su im se putevi razili. Ljubomir je diplomirao istoriju umetnosti. Ponovo ih je spojila modna revija i Stevanova želja da nekim dodatnim iznenađenjem uveliča događaj upriličen u čast Masima Stakinija. Kada je ispričao Ljubomiru kakve modele je kreirao, dobio je nekoliko predloga. Vispreni Ljubomir, inače kolekcionar starog nakita, brzo je shvatio da je modna revija, upriličena u čast poznatog italijanskog modnog magnata, šansa i za njegovu umetnost: Ljubomir je, koristeći lepotu srpskog srednjovekovnog nakita, kreirao moderni nakit inspirisan zlatarskom umetnošću prohujalih vremena.

– Ovo je dobra prilika da Italijanima pokažemo deo riznice našeg srednjovekovnog nakita. Uz tvoje modele, manekenke bi nosile srednjovekovni nakit, ali ne replike,

već originale. Imam dobre veze u Narodnom muzeju. Obezbediću najbolje primerke – likovao je Ljubomir.

Smislio je još nešto: u holu, ispred Kristalne dvorane, prirediće izložbu nakita iz svoje umetničke radionice. Dva kulturna događaja u jednom danu, prilika da se svetu pokaže lepota filigranske izrade nakita, gotovo zaboravljene pred naletom industrijske izrade nakita, kada je razmaženim kupcima sa dubokim džepom najbitniji broj karata nekog dragulja.

U sefu se nalaze najbolji primerci srpskog srednjevekovnog nakita. Sef će biti otvoren uoči izlaska manekena na scenu, kada će im Ljubomir podeliti dragocene primerke nakita. Replika svakog primerka tog nakita nalazila se samo na jednom mestu: u umetničkoj radionici Ljubomira Despića! Koristeći monografije muzeja i poznanstva sa kustosima, uradio je skice na osnovu kojih je od veštačkih materijala stvarao čuda. Ali replike nije iznosio na tržište, iako zakon to dozvoljava. Govorio je prijateljima kako će se njegov trud jednog dana sigurno isplatiti.

U Ljubomirovom ateljeu manekenke su, zahvaljujući replikama, saznale kakav će nakit nositi na modnoj reviji. U dogovoru sa Stevanom, odustalo se od prvobitne ideje da i muškarcima nose nakit, jer su srpski vladari i vlastela najlepše ukrase imali na oružju. I to je bio filigransko rad, ništa manje vredan od onog utkanog u nakit. Ali oružje na modnoj pisti delovalo bi grubo, sa opominjućom porukom. O svakom komadu Ljubomir je znao istinitu priču ili legendu, jer je smatrao da je veoma bitno da manekenke znaju da pored materijalne pokazuju i duhovnu vrednost nakita.

Sa manekenkama u galeriju je došao i Stevan. Primetno nervozan, predosećao je buru, jer je trebalo da odluči kako će da raspodeli nakit. Vrednost svakog komada i odluka koja će ga od manekenki nositi na reviji značila je i vrednovanje kvaliteta manekenki. Na poslednjoj reviji i oproštaju od manekenstva Milica će nositi dragocen ukras za glavu. U pisanim izvorima ovaj ukras predviđen da se nosi preko čela, naziva se girlanda ili venac, a pronađen je u Markovoj Varoši, kako se nekada zvao Prilep. Predstavlja veoma redak primerak ukrasa ove vrste. Kao ukras za glavu, čini celinu sa naušnicama. Na brojnim portretima vlastelinki i vladarki na freskama iz tog doba vidi se da je venac korišćen za pričvršćivanje marame. Ljubomir pokazuje monografiju kolekcije girlandi: metal ukrašen dragim i poludragim kamenjem, tkanina vezena zlatom i biserima uz čudesnu veštinu nepoznatih umetnika...

Milica stavi na čelo venac i koketno se nasmeši, a Stevan uzdahnu iščekujući obračun njegovih uzdanica, Vide i Mine. Unapred je odredio da će najvredniji komad nakita – Teodorin prsten – nositi Vida, ali je trebalo ubediti Minu da prihvati naušnice i narukvicu, koje su u kompletu izgledale glamuroznije, ali je Teodorin prsten blago neprocenjive vrednosti.

Ljubomir izvadi naušnice pričvršćivane niskom bisera za venac ili krunu, i narukvicu na kojoj su se uočavali otvoreni spojeni polukrugovi. Podseti na zbunjeno dete: ispružio je ruke i iščekuje da Stevan saopšti kojoj će devojci uručiti nakit. Vida je zagonetno osmehnuta, a Mina nervozno grize donju usnu.

– Mina, uzmi naušnice i narukvicu – najzad izusti Stevan.

– Odlučio si da ova kurva nosi sveti prsten?! – poskочи Mina.

– Kurva mi kaže, pa se i ne ljutim – odgovori Vida i ispruži ruku kao mlada na venčanju koja čeka da joj mladoženja stavi prsten na domali prst desne ruke.

– Devojke, bez vređanja! Imajte bar malo poštovanja za gospodina Despića! Svoje privatne nesuglasice rešavajte na drugom mestu – reče Stevan i stade između dve devojke, kao sudija kada u ringu staje između dva boksera.

Ljubomir pruži Mini nakit, pomalo uplašen reakcijom razljućene tigrice. Uplašio se da će Mina možda baciti nakit, ali ga ohrabri Stevanova mirnoća, očigledno je osetio olakšanje što je prelomio koja će od dve manekenke nositi dragoceni prsten. Ljubomir teatralno podiže ukrasnu kutiju, otvori je i izvadi repliku Teodorinog prstena. Odglumi mladoženju i nežno na domali prst desne Vidine ruke navuče prsten.

– Na modnoj reviji ćeš nositi original – radosno reče Ljubomir kao da saopštava vest od istorijskog značaja.

– Još samo da poljubi mladu – procedi Mina kroz zube.

Tako je bilo u galeriji nekoliko dana uoči modne revije. Sevale su varnice između dve doskorašnje prijateljice i pretile da izazovu požar. A jedan sat pre modne revije, pre ulaska u Kristalnu dvoranu, u holu je priređena izložba nakita iz kolekcije *Ljubomir*. Izložbu je otvorio Stevan Nastasijević, prethodno pozdravivši ambasadora Italije u Srbiji i Masima Stakinija, maga modne industrije u Italiji. Na izložbi je rad Ljubomira Despića inspirisan našim srednjovekovnim nakitom predstavljen replikama najznačajnijih primeraka nakita. Čak i istinskim poznavacima srednjovekovne umetnosti zastajao je dah pred

lepotom Ljubomirovih eksponata, a najviše pažnje izazvala je replika prstena kraljice Teodore, majke cara Dušana.

– Drago mi je što se ponovo vidimo „uživo“ – uz osmeh se Ljubomiru na engleskom jeziku, sa primetnom dozom italijanskog akcenta, obrati uglađeni gospodin, besprekorno obučen.

– Livio Bespući! – uzviknu Ljubomir ne skrivajući zadovoljstvo.

– Glavom i bradom koju nemam – nastavi Livio u tonu kojim je i počeo razgovor.

Livio je na internetu pre pet godina pročitao interesantan tekst o srpskom kolekcionaru i galeristi koji, između ostalog, pravi i replike srpskog srednjovekovnog nakita. Od tada su u stalnoj vezi putem elektronske pošte, a upoznali su se na Sajmu antikviteta u Lozani.

Neznanac bi sigurno bio ubeđen da prisustvuje susretu dva Italijana iz pratnje gospodina Stakinija. Gotovo istovetna garderoba, maniri, uglađenost. I još ih je nešto povezivalo: obojica su na domalom prstu desne ruke imali prsten kraljice Teodore! Ni najbolji poznavalac starog nakita ne bi mogao da kaže da li je možda jedan od dva prstena original!

Livio Bespući je imao značajnu kolekciju srednjovekovnog nakita. Odlazio je na aukcije po svetu i kupovao nakit iz privatnih kolekcija kada su naslednici nudili blago čija je vrednost često potcenjivana, jer su nakon perestrojke Rusi zatrpali ponudom velike svetske aukcijske kuće i privatne kolekcionare. Istovetan slučaj je bio i sa ikonama. Svaki mejl koji je slao Ljubomiru Livio je završavao istom rečenicom – „Što se ostaloga tiče, moram doći do Teodorinog prstena“, parafrazirajući rimskog

senatora Marka Porcija Katona Starijeg, koji je svaki govor u Senatu završavao sa „Što se ostaloga tiče, Kartaginu treba razoriti“. Dogovorili su se da ta rečenica bude lozinka kada se budu sreli na Sajmu antikviteta u Lozani. Susret je izgledao bajkovito.

– Što se ostaloga tiče, moram doći do Teodorinog prstena – rekao je uz osmeh Livio prišavši Ljubomiru.

Ljubomir se nasmejao i iz poslovne tašne izvadio crvenu plišanu kutijicu i teatralno je otvorio. U kutiji je blistao Teodorin prsten. Liviju je zastao dah. Disao je kao upećana riba izbačena na obalu.

– Replika, lična izrada – uz naklon je rekao Ljubomir.

Liviju su se ruke tresle dok je na mali prst navlačio jedan od najlepših prstenova ikad napravljenih. Poljubio je prsten i naklonio se ne mogavši da izusti bar reč zahvalnosti. Kad se pribrao, prodorno se zagledao u oči darodavca.

– Moram doći do originalnog Teodorinog prstena! – rekao je otresito.

Na izložbi u holu luksuznog beogradskog hotela, uoči modne revije, blistao je sa replikom prstena na domalom prstu. A kada je naišao kelner sa poslužavnikom, došlo je do malog incidenta: kelner se sudario sa Ljubomirom, koji se naslonio na Livija i gotovo ga oborio. Brisao je sok koji se prolio po rukavu njegovog sakoa, a mladi kelner se neprestano izvinjavao.

Peto poglavlje

VRTIREPKA

Posmatrane iz Kristalne dvorane, kulise na sceni deluju bogato. Besprekorno beli zidovi, sjaj neona i otvor ulaza koji titra u kontrasetlu čine da manekeni, pošto izađu iz polumraka, deluju nestvarno. Iza scene sve izgleda sasvim drugačije. Gužva, stišani uzvici, polugole žene i razgaćeni muškarci usredsređeni na modele i izlazak na pistu. Sa suprotne strane, iza zida koji se vidi iz Kristalne dvorane, celom dužinom se pruža gotovo dva metra širok hodnik, omeđen kulisom od zavesa. Sa leve strane iz hodnika se ulazi u žensku, a sa desne u mušku garderobu. Posle duže vremena, Stevan će na reviji imati isti broj manekena i manekenki, jer želi da pokaže bogatstvo svojih kreacija za oba pola.

Muška i ženska garderoba su istovetne: široke oko pet metara i duge koliko i sporedni kraci na pisti. Garderobe podsećaju na nesređen pozorišni fundus: lutke prekrivene modelima, duge gondole sa obućom i modnim detaljima i metalni okviri na kojima vise vešalice okićene Stevanovim

kreacijama. Prostor iza garderoba je takođe podeljen na dva dela, ali nije omeđen i pruža se do čvrstog zida na kraju Kristalne dvorane. U pauzi između dva nastupa u taj prostor ulaze manekeni željni brzog opuštanja. Kada se uklone kulise, dvorana ima raznolike namene: postaje koncertna sala, može da zameni kafanu, kongresnu salu, a može poslužiti i kao sajamski objekat.

U hodniku vlada neobična gužva i galama. Obnaženi mladići i devojke skraćuju vreme do početka revije. Maca prvi put nastupa na Stevanovoj reviji. Napadno korača hodnikom, svesna da je zagledaju iskusni manekeni i procenjuju sopstvene šanse u nadmudrivanju sa njenom mladošću. Obučena je samo u dugu atletsku majicu i teško je dokučiti da li nosi gaćice. Macine zrele i nestašne grudi su deformisale atletsku majicu, koja deluje kao izazovan model za nastupajuće leto. Macu zovu Vrtirepka. Nadimak dobro oslikava njeno ponašanje, ali može i da zavara. Krle proviri u hodnik i odmah škljocnu dva puta. Vrtirepka shvati da je na nišanu fotografa, podignu još malo majicu i napravi okret od koga se Krletu zavrte u glavi. U hodnik uđe Muška.

– Krle, ovo je tezga za modnu stranu. Nije za platu. Zato pazi šta radiš – reče Muška i shvati da je Krle ne sluša, opsednut Vrtirepkinim „zašiljenim sisićima“, kako je kasnije opisivao Macinu bistu.

Krle se izbezumio od škljocanja. Fotografiše u rafalima, kao da je na strelištu. Maca pući usta i stalno okreće guzu prema objektivu. Muška shvati igru, pa šutnu Krleta u cevanicu.

– Konju, čuvaj emocije za reviju.

– Ovo radim za dušu, leševe ću posle da slikam – odgovori Krle, a Muška opet shvati da uopšte ne sluša šta mu govori.

– Zašto Novak još nije došao? Videla sam Suzanu kako nervozno nabada brojeve na telefonu.

– On dolazi samo ako namiriše pucnjavu.

– Nemoj, bre, da baksuziraš. Pusti me malo da uživam! – nervozno odbrusi Muška, pomalo ljubomorna na Macinu lascivnu igru sa Krletom.

– Otišao je juče na Kosovo. Znaš njegove fore: mora da dodirne sve o čemu piše.

– Pobegao od mene! A ko će tamo da ga brani? Znaš da je uvek neispavan, a vozi bez pauze.

– Ostavio je poruku šefu da će da spava u manastiru. Taj će garantovano jednog dana da se zamonaši – ozbiljno reče Krle.

– Ne lupetaj, keve ti! Suzana bi ga sačekala ispred manastira i umlatila. Ja bih joj pomogla.

Dva laka udarca dlanom o dlan označiše Stevanov ulazak u žensku garderobu. Maca ubrza hod, pa postade još izazovnija. Kad prođe pored Krleta i Muške, Muška nasloni jednu ruku na struk i otprati Macu do ulaza u žensku garderobu. Potpuno je skinula Vrtirepkin hod, pa kad manekensko derle zamače u garderobu, Muška zastade, stavi obe ruke na bokove i bučno ispusti vazduh, kao trkač na kraju staze.

– Rašrafih se načisto!

– Da ti zakažem generalnu? – upita Krle uz ciničan smeh.

Muška se zamisli kako otrovno da odgovori na Krletovu provokaciju, ali je prekinu Stevan: izađe iz garderobe, udari dlanom o dlan i stade joj iza leđa. Muška se savi